

Kwalitatief onderzoeken

praktische kennis voor de

ONDER
ZOEK
ENDE
PROFESSIO

RENE BROHM & WENDY JANSEN

KWALITATIEF ONDERZOEKEN | Praktische kennis voor de onderzoekende professional | Brohm & Jansen

Elke zichzelf respecterende professional (in spél) moet dit boek in zijn of haar boekenkast hebben staan. Op duidelijke wijze worden hierin namelijk belangrijke kwalitatieve onderzoeksbenaderingen beschreven, die kunnen helpen bij het opzetten, uitvoeren, analyseren en rapporteren van een kwalitatief onderzoek. In dit boek staat de relatie tussen praktijk en theorie centraal, waarbij beide gelijkwaardig zijn. De lezer wordt daarom aangesproken als onderzoekende professional.

Professionals hebben te maken met venijnige problemen. Bij venijnige problemen zullen er geen oplossingen zijn die in veel situaties werken – anders waren ze al gevonden.

In plaats van snelle antwoorden te zoeken, gaat het om het kunnen stellen van trage vragen. Een onderzoekende houding helpt bij het kiezen van de essentiële kenmerken van de situatie en het creëren van samenhang. Zo kan de professional ervoor zorgen dat het oordelen over goede oplossingen een plaats krijgt. Dit is de reden waarom in toenemende mate aandacht is voor verhalen en narratief onderzoek bij het bestuderen van organisaties: men begint steeds meer in te zien dat verhalen een belangrijke rol spelen in organisaties.

Dit boek is bedoeld voor gevorderde studenten van HBO, universiteit én cursisten van Professionele Masters. Dit boek biedt ook een kennismaking met kwalitatieve onderzoeksmethoden voor professionals die geïnteresseerd zijn in manieren om hun eigen praktijk te onderzoeken en vorm te geven.

Dr. René Brohm

René Brohm is universitair docent methodologie bij bedrijfswetenschappen aan de VU, kerndocent bij het Landelijk Expertisecentrum Sociale Interventie (LESI) en kerndocent bij de Masteropleiding van Pro-Education

Dr. Wendy Jansen

Wendy Jansen is als Lector Professional Research and Innovation werkzaam bij Pro Education en als Research Fellow verbonden aan de Universiteit van Amsterdam en Prima Vera Research.

Sentia Academic Publishers

KWALITATIEF ONDERZOEKEN
PRAKTISCHE KENNIS VOOR DE ONDERZOEKENDE PROFESSIONAL

René Brohm & Wendy Jansen

INHOUD

Inleiding

2	DEEL 1	VERHALEN VERTELLEN	7	Etnografie	59	Het proces van etnografisch onderzoek	Rapportage van etnografisch onderzoek
8	14	Rijke beschrijvingen	a	Crisis in representatie	b	Rijkheid	Schrijfsijl
9	20	Reflectie	a	Contextualisering	b	Conceptualisering	Methodologische reflectie
10	27	Een kwestie van interpretatie	d	Afsluitend	c	Methodologische reflectie	Afsluitend
11	38	Vertellen over Onderzoeken	a	De structuur van een scriptie	b	De inleiding; Hoofdstuk 1	De inleiding
12	46	De rol van de onderzoeker	c	Zelf participeren	d	De betrokkenheid van de ander	Deelvragen
13	51	De proces van gevalsstudie onderzoek	a	Het proces van gevalsstudie onderzoek	b	Het analyseren en vergelijken van informatie bij gevalsstudies	Het proces van gevalsstudie onderzoek
14	56	Degevassstudie	c	Opvoering	d	Opvoering	Opvoering
15	61	Verhaalstructuur	a	Betekenis	b	Betekenis	Betekenis
16	66	Narratieve analyse	c	Systematisch vergelijken	d	Systematisch vergelijken	Systematisch vergelijken
17	71	Methoden van analyse	a	Minuties lezen	b	Methoden van analyse	Methoden van analyse
18	76	Informatie vergaren	a	Onderzoeksportfolio	b	Participerende observaties	Participerende observaties
19	81	Informele vergaren	c	Interview	d	Biografische Narratieve Interview Methode	Biografische Narratieve Interview Methode
20	86	Formele vergaren	e	Focus-groepen	f	Dialog	Dialog
21	91	De praktijk	f	Afsluitend	g	Afsluitend	Afsluitend
22	96	Onderzoek en reflectie in	a	Explorerend onderzoeken	b	Het exploratief onderzoeksproces	Het exploratief onderzoeksproces
23	101	De praktijk	c	Theorieten en concepten	d	Ontwerp	Informele verzamelen
24	106	De praktijk	e	Informele verzamelen	f	Analyse	Bevindingen
25	111	De praktijk	a	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	b	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans
26	116	De praktijk	a	Informele vergaren	b	Onderzoeksportfolio	Participerende observaties
27	121	De praktijk	c	Interview	d	Biografische Narratieve Interview Methode	Biografische Narratieve Interview Methode
28	126	De praktijk	e	Focus-groepen	f	Dialog	Dialog
29	131	De praktijk	f	Afsluitend	g	Afsluitend	Afsluitend
30	136	De praktijk	a	Explorerend onderzoeken	b	Het exploratief onderzoeksproces	Het exploratief onderzoeksproces
31	141	De praktijk	c	Theorieten en concepten	d	Ontwerp	Informele verzamelen
32	146	De praktijk	e	Informele verzamelen	f	Analyse	Bevindingen
33	151	De praktijk	a	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	b	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans
34	156	De praktijk	a	Informele vergaren	b	Onderzoeksportfolio	Participerende observaties
35	161	De praktijk	c	Interview	d	Biografische Narratieve Interview Methode	Biografische Narratieve Interview Methode
36	166	De praktijk	e	Focus-groepen	f	Dialog	Dialog
37	171	De praktijk	f	Afsluitend	g	Afsluitend	Afsluitend
38	176	De praktijk	a	Explorerend onderzoeken	b	Het exploratief onderzoeksproces	Het exploratief onderzoeksproces
39	181	De praktijk	c	Theorieten en concepten	d	Ontwerp	Informele verzamelen
40	186	De praktijk	e	Informele verzamelen	f	Analyse	Bevindingen
41	191	De praktijk	a	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	b	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans
42	196	De praktijk	a	Informele vergaren	b	Onderzoeksportfolio	Participerende observaties
43	201	De praktijk	c	Interview	d	Biografische Narratieve Interview Methode	Biografische Narratieve Interview Methode
44	206	De praktijk	e	Focus-groepen	f	Dialog	Dialog
45	211	De praktijk	f	Afsluitend	g	Afsluitend	Afsluitend
46	216	De praktijk	a	Explorerend onderzoeken	b	Het exploratief onderzoeksproces	Het exploratief onderzoeksproces
47	221	De praktijk	c	Theorieten en concepten	d	Ontwerp	Informele verzamelen
48	226	De praktijk	e	Informele verzamelen	f	Analyse	Bevindingen
49	231	De praktijk	a	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	b	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans
50	236	De praktijk	a	Informele vergaren	b	Onderzoeksportfolio	Participerende observaties
51	241	De praktijk	c	Interview	d	Biografische Narratieve Interview Methode	Biografische Narratieve Interview Methode
52	246	De praktijk	e	Focus-groepen	f	Dialog	Dialog
53	251	De praktijk	f	Afsluitend	g	Afsluitend	Afsluitend
54	256	De praktijk	a	Explorerend onderzoeken	b	Het exploratief onderzoeksproces	Het exploratief onderzoeksproces
55	261	De praktijk	c	Theorieten en concepten	d	Ontwerp	Informele verzamelen
56	266	De praktijk	e	Informele verzamelen	f	Analyse	Bevindingen
57	271	De praktijk	a	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	b	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans
58	276	De praktijk	a	Informele vergaren	b	Onderzoeksportfolio	Participerende observaties
59	281	De praktijk	c	Interview	d	Biografische Narratieve Interview Methode	Biografische Narratieve Interview Methode
60	286	De praktijk	e	Focus-groepen	f	Dialog	Dialog
61	291	De praktijk	f	Afsluitend	g	Afsluitend	Afsluitend
62	296	De praktijk	a	Explorerend onderzoeken	b	Het exploratief onderzoeksproces	Het exploratief onderzoeksproces
63	301	De praktijk	c	Theorieten en concepten	d	Ontwerp	Informele verzamelen
64	306	De praktijk	e	Informele verzamelen	f	Analyse	Bevindingen
65	311	De praktijk	a	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	b	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans
66	316	De praktijk	a	Informele vergaren	b	Onderzoeksportfolio	Participerende observaties
67	321	De praktijk	c	Interview	d	Biografische Narratieve Interview Methode	Biografische Narratieve Interview Methode
68	326	De praktijk	e	Focus-groepen	f	Dialog	Dialog
69	331	De praktijk	f	Afsluitend	g	Afsluitend	Afsluitend
70	336	De praktijk	a	Explorerend onderzoeken	b	Het exploratief onderzoeksproces	Het exploratief onderzoeksproces
71	341	De praktijk	c	Theorieten en concepten	d	Ontwerp	Informele verzamelen
72	346	De praktijk	e	Informele verzamelen	f	Analyse	Bevindingen
73	351	De praktijk	a	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	b	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans
74	356	De praktijk	a	Informele vergaren	b	Onderzoeksportfolio	Participerende observaties
75	361	De praktijk	c	Interview	d	Biografische Narratieve Interview Methode	Biografische Narratieve Interview Methode
76	366	De praktijk	e	Focus-groepen	f	Dialog	Dialog
77	371	De praktijk	f	Afsluitend	g	Afsluitend	Afsluitend
78	376	De praktijk	a	Explorerend onderzoeken	b	Het exploratief onderzoeksproces	Het exploratief onderzoeksproces
79	381	De praktijk	c	Theorieten en concepten	d	Ontwerp	Informele verzamelen
80	386	De praktijk	e	Informele verzamelen	f	Analyse	Bevindingen
81	391	De praktijk	a	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	b	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans
82	396	De praktijk	a	Informele vergaren	b	Onderzoeksportfolio	Participerende observaties
83	401	De praktijk	c	Interview	d	Biografische Narratieve Interview Methode	Biografische Narratieve Interview Methode
84	406	De praktijk	e	Focus-groepen	f	Dialog	Dialog
85	411	De praktijk	f	Afsluitend	g	Afsluitend	Afsluitend
86	416	De praktijk	a	Explorerend onderzoeken	b	Het exploratief onderzoeksproces	Het exploratief onderzoeksproces
87	421	De praktijk	c	Theorieten en concepten	d	Ontwerp	Informele verzamelen
88	426	De praktijk	e	Informele verzamelen	f	Analyse	Bevindingen
89	431	De praktijk	a	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	b	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans
90	436	De praktijk	a	Informele vergaren	b	Onderzoeksportfolio	Participerende observaties
91	441	De praktijk	c	Interview	d	Biografische Narratieve Interview Methode	Biografische Narratieve Interview Methode
92	446	De praktijk	e	Focus-groepen	f	Dialog	Dialog
93	451	De praktijk	f	Afsluitend	g	Afsluitend	Afsluitend
94	456	De praktijk	a	Explorerend onderzoeken	b	Het exploratief onderzoeksproces	Het exploratief onderzoeksproces
95	461	De praktijk	c	Theorieten en concepten	d	Ontwerp	Informele verzamelen
96	466	De praktijk	e	Informele verzamelen	f	Analyse	Bevindingen
97	471	De praktijk	a	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	b	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans	Slot: over het in elkaar zetten van kruwagans
98	476	De praktijk	a	Informele vergaren	b	Onderzoeksportfolio	Participerende observaties
99	481	De praktijk	c	Interview	d	Biografische Narratieve Interview Methode	Biografische Narratieve Interview Methode
100	486	De praktijk	e	Focus-groepen	f	Dialog	Dialog
101	491	De praktijk	f	Afsluitend	g	Afsluitend	Afsluitend

ISBN 978 90 5972 461 7

Uitgeverij Eburon

Postbus 2867

2601 CW Delft

Tel.: 015 – 213 14 84 / Fax: 015 – 214 68 88

info@eburon.nl / www.eburon.nl

ontwerp & illustraties:

www.idonbuijtbiz | Vos Broekema & Melanie Drent

met dank aan Jesse Hendriks

© 2010 Dr. René Brohm, Dr. Wendy Jansen. Niets uit deze uitgave mag worden verteeld, opgeslagen in

een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,

mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming

van de rechthebbende(n).

© 2010 Dr. René Brohm, Dr. Wendy Jansen. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,

stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying,

recording, or otherwise, without the prior permission in writing from the proprietor(s).

VOORWOORD

Dit boek gaat over exploreren. Bij het schrijven ervan hebben we ook de samenwerking met een selecte groep mensen uitgebreid verkend. Als eerste willen we hier Kitty Jansen noemen. Dankzij Kitty is de tekst, ondanks ons eigen bizarre taalgebruik, toegankelijk geworden. Door haar scherpe blik en taalgevoel is de tekst enorm opgeknapt.

Melanie Drent en Vos Broekema hebben de boodschap in beelden treffend weergegeven. Wat bijzonder is, is dat ze echt de tekst in zijn gedoken. Om hen te citeren: "We zijn verder doorgegaan op de 'lerende' praktijk (bv. imperfekte, handgemaakte illustraties = leren van fouten, onderzoekend leren). Lettertype Filosofia (wetenschappelijk lettertype) uitgespeeld tegen moderne lettertypen geeft een nieuwe zwaai aan de manieren om een verhaal te vertellen. Het boek is een levend voorbeeld."

Ten vierde is daar Wiebe de Jager. Hij is zo toegankelijk: Eburon moet wel een heel platte organisatie zijn. Op de reeks aan verstes hebben vershillende mensen feedback gegeven. We willen vooral Anita Bosman en Bert Onstein van Pro Education en Rombout van den Nieuwenhof bedanken voor hun constructieve opmerkingen.

Daarnaast heeft een grote groep studenten het concept van het boek uitgeprobeerd. Hun opmerkingen hebben ons gestimuleerd om dit boek in deze vorm aan te bieden.

In dit boek hebben we delen uit thesissen, de informatie-verzameling en ervaringen van scriptanten gebruikt. We willen in dit kader met name bedanken: Gaby Jansen, Martina Dudink, Neni Fogaric, Bozena van Trigt en Petra Visser.

Tenslotte willen we Robert-Jan de Graaf en Xannah Brohm bedanken voor hun betrokkenheid en ondersteuning aan het thuisfront.

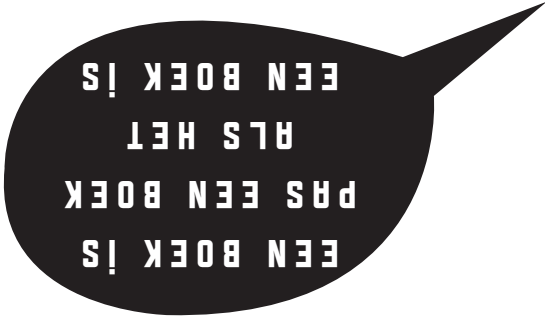
Wendy en René, 2010

TENSLOTTE:

de nieuwe onderzoekende professional

HEEFT WEINIG MET

STOFFIGE HOEKJES

EEN BOEK IS
ALS HET
PAS EEN BOEK
EEN BOEK IS

"Ik word hier niet vrolijk van" zucht Willem. Het is dinsdagochtend kwart voor acht en we zitten met z'n drieën in het kantoor van Bert, onze directeur. "Het is niet anders mannen" zegt Bert, "ik kom er gewoon niet meer weg bij de andere directeurs dat hun kandidaten soms drie uur of langer bij ons wachten voor een gesprek en ik moet wat gaan doen".

"Bert", zeg ik "het is ook niet zo dat we het probleem niet onderkennen, we moeten het alleen wel in de oorzaak aanpakken, en niet alleen aan symptombestrijding doen". "Zolang iedere afdeling vindt dat hun kandidaten niet even belangrijk zijn dan die van hun collega's en daarbij aparte selectie eisen stellen, worden er vanzelf wachttijden gecreëerd". Ik voel dat Willem me dankbaar aankijkt dat ik de focus bij zijn afdeling planning vandaag haal. Aangezien zijn afdeling de planning maakt voor de kandidaten van al onze klanten is hij altijd de gebeten hond zodra er wachttijden ontstaan.

Zolang het bedrijf bestaat is dit een terugkerend thema en steekt het eens in de zoveel tijd weer de kop op. "Het wordt tijd dat ze wat gaan doen met de laatste onderzoeksresultaten die drie maanden geleden zijn opgeleverd, daarin staat precies wat er moet gebeuren om de wachttijden weg te werken maar dat vraagt niemand zich voorlopig nog aan" zegt Willem. "We huren dure consultants in om de planingsproblemen aan te pakken maar er gebeurt niets maar dan ook niets met de resultaten en als het vervolgens weer fout gaat staan ze bij mij op de stoep".

— Masterthesis G. Jansen "De onderstroom van de instroomkeien"

it voorbeeld beschrijft een vergadering bij de Afdeling Werving en Selectie van het Ministerie van Defensie. Elke sollicitatie bij de Koninklijke Marine, - Luchtmacht en -Marine wordt behandeld door één wervings- en selectieafdeling. Een goede afstemming tussen de verschillende krijgsmachtonderdelen en deze nieuwe gecentraliseerde stafafdeling daarvoor onontbeerlijk. Een probleem hierbij is dat de mensen uit de verschillende afdelingen bijeen handelen vanuit het belang van hun eigen afdeling. Zij gaan daarbij voorbij aan het belang van de organisatie als geheel en dat van de sollicitant. Het ene onderdeel reserveert bijvoorbeeld ruim van te voren een grote hoeveelheid beschikbare tijd bij de keuringspsycholoog, daarbij anticiperend op een succesvolle wervingscampagne.

Het gevolg is dat er bij een tegenvallende campagne tijd bij de keuringspsycholoog is geboekt die niet wordt ingevuld. Andere onderdelen kunnen hierdoor worden geconfronteerd met een tekort aan assessments. Een ander gevolg is dat sollicitanten urenlang in de wachtkamer zitten te wachten; niet bepaald een bemoedigend welkom van een nieuwe werkgever.

De medewerkers van Defensie in bovenstaand voorbeeld zouden zijn gebaat bij een eenvoudige managementoplossing. Lijkt één die zich al bezwen heeft over de tijd en bij verschillende organisaties. Deze bezwen oplossingen, de 'silver bullets' die elk monsterprobleem zouden moeten verhelpen, worden helaas maar zelden gevonden. In plaats daarvan kunnen we eens beginnen, zoals in het voorbeeld, met te bekijken hoe hardnekkig het probleem is.

De centralisatie van staffuncties is in het vertleden al eens mislukt bij Defensie. Het overleg in het voorbeeld is daarom te begrijpen in de context van een langdurende problematiek. Zoals bij zoveel bureaurotatieën, heeft ook bij Defensie de opdeling in afdelingen geleid tot een slechte afstemming op die punten waar afdelingen juist moeten samenwerken. Afstemmingsproblemen zijn er al sinds er bureaurotatieën zijn en, ondanks dat er al meer dan een eeuw onderzoek naar wordt gedaan, zijn er nog geen blijvende oplossingen voor gevonden.

Dit betekent niet dat het vraagstuk geen antwoord heeft, maar wel dat het een venijnig probleem betreft. Bovenstaand voorbeeld geeft aan dat een dergelijk probleem bestaat uit meerdere componenten, wat het complex en daardoor venijnig maakt. Zo kunnen verschillende groepen mensen een verschillend begrip hebben van wat het probleem is. Ze ervaren een gebrek aan grip op verandering, vorige pogingen zijn stukgelopen, de oplossingen bedacht door managers en consultants blijven in de kast liggen. Dit is het probleem met complexiteit, het is niet te hanteren binnen een eenduidig model en daardoor is het antwoord moeilijk te vinden.

Venijnige Problemen en Trage Vragen

Een benadering zou zijn om in plaats van snelle antwoorden te zoeken bij een venijnig probleem te beginnen met trage vragen² te stellen. Bij venijnige problemen zullen er geen oplossingen zijn die in veel situaties werken - anders waren ze al gevonden. We staan daarom uitgeblijd stil bij de mogelijkheden om eerst te leren begrijpen. Wat betekent gebreutenssen voor de mensen die we proberen te begrijpen. Wat is de context waarin ze zich bevinden, wat zijn de aannamen waar ze mee werken? Als er al oplossingen zijn voor venijnige problemen, dan ontstaan ze door tekentverwachtingen, overtuigingen, overtuigingen en de contexten en systemen waarin ze zich bevinden. Daarnaast komt het karakter van de samenwerking en de grenzen daarvan naar boven: wat zou goed kunnen inhouden, in de goede oplossing die we zoeken?

In een situatie waarin problemen en handelingen nauw met elkaar verweven zijn, waarin meerdere interpretaties en waardeconflcten spelen, wordt exploreren - onderzoeken - een cruciaal deel van professioneel handelen. Dit boek helpt u bij het exploreren door onderzoeksbepanderingen aan te bieden, technieken voor het verzamelen van informatie, en methoden om deze informatie te verwerken.

Exploren begint bij het begrijpen van een situatie. Terugkomend op het Defensie voorbeeld: we zouden kunnen kijken naar hoe sollicitanten het intake proces ervaren. Ook kunnen we observeren hoe de besluitvorming verloopt in een werfingscampagne, om te zien op welk moment andere kritismachtonderdelen worden ingeschakeld. Observeren, open interviews zijn voorbeelden van kwalitatieve technieken van informatie verzamelen. Met kwalitatief onderzoek stellen we begrijpen centraal. We proberen dan gebeurtenissen te verklaren vanuit een begrip van motieven, beelden, houdingen van de mensen in de praktijk.

Exploren bestaat uit begrijpen, verklaren en veranderen. De aanname is dat het geen losstaande handelingen zijn, maar dat ze elkaar versterken. Om een gebeurtenis te verklaren hebben we een begrip nodig van wat de gebeurtenis betekent voor verschillende mensen. Om te handelen hebben we verwachtingen nodig over wat de gevolgen zijn van ons handelen. En het handelen van onszelf en de mensen die we bestuderen leidt weer tot nieuwe gebeurtenissen, die ons begrip aanvullen of vernieuwen.

LEESWIJZIJ

10 Hoe wordt u – als professional – nu een onderzoekende professional? We bieden u middelen om na te denken over uw eigen praktijkervaringen. En dat nadenken start en eindigt in elk geval met het vertellen van verhalen over die praktijk. Daarom is deel 1 van dit boek hieraan gewijd.

Wat heeft u nodig voor het vertellen van verhalen? Waarom is het zo belangrijk om in een onderzoek naar eenjige problemen heel dicht bij de praktijk te blijven? Waar moet u letten om de lezer een inzicht te geven in de rijkheid van de praktijk. Dit zijn allemaal vragen die in deel 1 aan de orde komen.

Wat is uw eigen plaats in het onderzoek? Welke keuzen kunt u maken voor een actief deelnemen hieraan? In deel 2 bespreken wij de belangrijkste onderzoeksbepalingen, waarin u als onderzoeker in verschillende manieren kunt participeren. We nemen vier verschillende onderzoeksbepalingen onder de loep: de gevalstudie, etnografie, actie-onderzoek, en narratief onderzoek.

Deel 3 gaat over het onderzoeksproces zelf. We gaan daar in op de technieken om informatie te verzamelen en de methoden om deze weer te werken. Exploren is verkenen wat er speelt en wat er van belang is in een eenjig probleem.

1 We gebruiken hier de beschrijving van Homan (2005)

2 De term komt van Kuneman (2005) die hiermee verwijst naar existentiële vragen die diep ingrijpen in menselijke levens. Vaak als een rode draad geruime tijd of een leven lang meegaan en waarvoor geen pasklare antwoorden beschikbaar zijn. Het gaat daarbij ook om de verhouding tot de ander en het andere. Hier vertuimen we het concept door het ook te betrekken op lastige vragen in professionele praktijken; het gaat dan niet alleen om vragen in de leefwereld, maar om vragen op het snijvlak en leef- en systeemwereld.

VOOR WIE IS DIT BOEK?

Een onderzoekende houding is nodig om met ingewikkelde vraagstukken te kunnen werken en in de juiste context te kunnen zetten. Vandaar dat we spreken van de onderzoekende professional. De kern van de praktijk van de onderzoekende professional is niet het oplossen van problemen, maar het formuleren daarvan, het selecteren van essentiële kenmerken van de situatie, het bepalen van de aandacht en het creëren van samenhang waarbinnen het oordelen over goede oplossingen een plaats krijgt.

We hebben dit boek geschreven voor gevorderde studenten van HBO, universiteit en deelnemers aan Professionele Masters. Een deel van de motivatie van dit boek komt voort uit gesprekken met studenten en atstudeerders. Na het atstudeeren, of eigenlijk al tijdens de studie, vergeten studenten een groot deel van de geleerde theorie. De atstudeerders stellen dan dat de praktijk uiteindelijk heel anders is. Een deel van deze kritiek is juist. Een aanzienlijk deel van de wetenschappers hebben helemaal geen echte interesse in de praktijk. Het is dan ook niet vreemd dat de door hen ontwikkelde theorieën niet aansluiten op de praktijk. Maar een ander deel komt voort uit het probleem dat de verbinding tussen theorie en praktijk ook niet gemakkelijk is te maken. In de verschillende opleidingen is voorbij gegaan aan dit probleem. Het maken van de verbinding tussen theorie en praktijk is veel dynamischer dan het toepassen van theorie. Dit brengt ons tot het volgende:

De manier van onderzoek die we hier presenteren legt een nadruk op praktijkkenis. Maar daarmee is deze manier niet beperkt tot toegespast onderzoek. In plaats daarvan gaat deze benaderingswijze juist om een gelijkwaardige dialoog tussen praktijk en theorie. Theorie helpt nieuwe vragen te stellen aan de praktijk, en omgekeerd geeft de praktijk weer nieuwe vragen terug aan de theorie. Deze benaderingswijze probeert dus iets toe te voegen aan beiden: theorie en praktijk.

3 De term is gebaseerd op de term 'reflective practitioner' van Argyris en Schön, 1978; Schön, 1983).

4 Dit is een kernthema van Argyris en Schön.

5 maar is recent in het Nederlands beschreven als onderzoekende professionaliteit (Smid & Rouwette, 2009).

VERHALEN VERTELLEN

Professionele kennis is weten hoe te handelen in context. De meeste professionals werken in een omgeving die complex is. Dat betekent dat oorzaken en gevolgen dusdanig verweven zijn, dat we hoe dan ook met een klunnen blijven zitten. De kunst ligt dan in het haanteikbaar maken van die klunnen. Een groot deel van de verandertraagstukken heeft betrekking op complexiteit.

Een eerste stap om met complexiteit te werken is door het gebruik van rijke beschrijvingen. Meerder gezichtspunten zijn relevant om gebeurtenissen in hun complexe samenhang te begrijpen. Daarom hebben we middelen nodig die details inzichtelijk maken en taal om samenhang en beweging uit te drukken⁵. Dat is het doel van dit eerste deel, waarin we het vertellen over organisaties en sociale systemen bespreken. We noemen het vertellen en niet verslag doen, om de nadruk te leggen op de relatie tussen kunst en kunde, om te laten zien dat vertellen ook al interventies is.

We maken gebruik van etnografische methoden⁶ om te laten zien hoe men inzicht kan krijgen in complexiteit. Er is geen enkele andere benadering zo effectief geweest om vaardigheden, besluitvorming, complexiteit, tact, conflict, controle, etc. inzichtelijk te maken. Het is juist het inzicht in de impliciete dimensie die van belang is voor de onderzoekende professional. In het eerste hoofdstuk van dit deel, beschrijven we wat rijke beschrijvingen zijn en wat de rol daarvan in een onderzoek is. We maken een onderscheid in drie schrijft- of vertelstijlen: realisme, confessioneel en impressionisme.

In het vervolghoofdstuk gaan we in op hoe we een argumentatie kunnen ontwikkelen aan de hand van rijke verhalen, en eventueel een theoretische bijdrage kunnen leveren. Het derde hoofdstuk gaat over interpreteren. We gaan in op de vraag: wat is begrijpen? We beschrijven hoe de rijke beschrijvingen ons helpen om de relatie tussen theorie en praktijk te verhelderen. Tevens tonen wij aan dat het uitermate belangrijk is om na te denken over waar u als onderzoeker staat.

In het laatste hoofdstuk geven we een visie op scripte-schrijven en rapportages in het algemeen. Het feit dat we rijke beschrijving voorop stellen, reflectie centraal en concepten als dienend, maakt dat onderzoeksrapportages er anders uit komen te zien. Dit is een principe dat we ook hebben geprobeerd terug te laten komen in het schrijven van dit boek.

5 De redenerie over complexiteit en beschrijving is ontleend aan meerdere auteurs. (Chia, 1998; Cilliers, 1998; Morin, 2008; Tsoukas & Hatch, 2001)

6 Etnografische behandelingswijze in een apart hoofdstuk in deel 2.

7 Het punt is ontleend aan Smith (2001)